

ken en laten goedkeuren van een selectielijst voor OCMW's. De op dat moment geldende selectielijst uitgegeven door het Algemeen Rijksarchief dateerde reeds van 2001 (J. Verschaeren). De publicatie van Honnoré, Libert en Nuytens uit 2005 was recenter en praktischer opgevat, maar de lijst werd echter niet geactualiseerd. De subwerkgroep kwam tussen 2004 en 2006 een aantal keer per jaar samen om de selectielijst hoofdstuk per hoofdstuk uit te werken. Vanaf 2006 werd jaarlijks een geactualiseerde selectielijst ter goedkeuring aan de algemeen rijksarchivaris voorgelegd. De lijst werd uiteindelijk goedgekeurd op 17 augustus 2009. Als secretaris van de subwerkgroep verzamelt Isabelle Verheire alle opmerkingen en suggesties, zodat de lijst geactualiseerd kan worden. Daarnaast heeft de subwerkgroep nog drie andere punten op het programma staan. Het eerste betreft de vernietigingsprocedure. Daarover heerst onduidelijkheid. Moet er nog toelating gevraagd worden aan de algemeen rijksarchivaris om archiefstukken te vernietigen als er al een goedgekeurde selectielijst is? Een andere opmerking slaat op de indeling van de lijst. De selectielijst voor gemeenten zou duidelijker ingedeeld zijn. Moet er nagedacht worden over een herindeling van de selectielijst voor OCMW's? En moet er een inhoudelijke afstemming tussen de twee selectielijsten komen? Isabelle Verheire beëindigde haar uiteenzetting met een oproep naar alle gebruikers van de selectielijst OCMW's om relevante opmerkingen door te sturen (Isabelle.Verheire@west-vlaanderen.be) zodat de lijst nog beter aangepast kan worden.

Tom Haeck (rechts), archivaris OCMW Gent, en **Hannes Vanhauwaert** (onder), archivaris Stad en OCMW Tielt, hadden het over de concrete toepassing van de selectielijst OCMW's en de organisatie van archiefvernietiging. Tom Haeck toonde via een schema aan dat een archiefstuk altijd de neerslag is van een handeling en drie fases doorloopt: de dynamische, semi-dyna-

mische en statische fase. Pas in de overgang van tweede naar derde fase kan men overgaan tot selectie. Hannes Vanhauwaert vervolgde door de selectie ter vernietiging via de selectielijst OCMW's in de praktijk te verduidelijken. Ten eerste moet de volledigheid van het archief via een depotlijst of plaatsingslijst in kaart gebracht worden vooraleer men kan gaan

selecteren. Ten tweede moet men in gedachten houden dat de selectielijst OCMW's enkel betrekking heeft op archiefstukken vanaf 1947. Vervolgens moet er steeds toestemming gevraagd worden aan de algemeen rijksarchivaris indien men archief wil vernietigen. Ten laatste benadrukte Hannes Vanhauwaert de nood van het bijhouden van een vernietigingsdossier, waar een gedetailleerde beschrijving de norm is, want na vernietiging van archief blijft enkel die beschrijving over. Daarna werden enkele vaak voorkomende 'overbodige' reeksen in het OCMW-archief opgesomd. Tom Haeck illustreerde archiefselectie aan de hand van zijn aanpak in het OCMW-archief van Gent. Archief- en documentbeheer start er vóór de creatie van documenten om 'informatiepuinhopen' te voorkomen, namelijk dat verkeerde archiefstukken vernietigd worden of te lang bewaard blijven. Dit wordt uitgevoerd via een geïntegreerde aanpak waar de vorm van het archiefstuk, papier of digitaal, er niet toe doet. Op termijn moet zich dit uiten in informatiebeheersplannen per departement van het OCMW met daarin de bestemming van elk document op basis van taken en handelingen. Hannes Vanhauwaert toonde aan dat vernietigen niet gelijkgesteld mag worden met schonen. Vernietiging wordt door de archiefdienst gedaan waarbij volledige dossiers verdwijnen en daarmee ook volledige informatie, terwijl het schonen door de dienst die de archiefstukken produceert zelf kan verricht worden. Daarbij worden dubbels, werkdocumenten en beschadigend materiaal verwijderd. De essentiële informatie blijft echter behouden. Tot slot werden door de sprekers enkele typische OCMW-dossiers voorgesteld met de selectiecriteria. De uiteenzetting eindigde met de boodschap dat selectielijsten niet klakkeloos uitgevoerd mogen worden maar dat men moet nadenken over het behoud van informatie.

Ruth Versteijhe, Provinciale archiefdienst West-Vlaanderen (Foto's: Francis Vlieghe)

Verslag workshop Collectiebeleid voor kunstbibliotheken

Op 26 februari vond de workshop Collectiebeleid voor kunstbibliotheken plaats in de lokalen van FARO. De workshop werd georganiseerd door Overleg Kunstbibliotheken Vlaanderen (OKBV) en de VVBAD, besloeg één voormiddag en doorliep een strak programma van drie inleidende presentaties en vervolgens een interactieve discussie met de 23 deelnemers. Ere-hoofdbibliothecaris van de UA, **Julien Van Borm**, opende met de vraagstelling: "Is bibliotheeksamenwerking een goed op zich en hoe goed doen

V.l.n.r. Saskia Scheltjens, Michiel Nijhoff en Julien Van Borm.

we dat in Vlaanderen en België?” Op basis van een artikel van Maurice Line (British Library) stelde hij dat bibliotheek-samenwerking geen doel op zich is. Veel samenwerking mislukt op een aantal factoren, zoals het onduidelijk formuleren van de gemeenschappelijke doelstellingen, het uitblijven van beloofde financiering of het te beperkte nationale perspectief. Positief gesteld moet samenwerking altijd een wederkerigheid inhouden met duidelijkheid over de doelstellingen van alle partners. Verder moeten losse afspraken (gaandeweg) vastgelegd worden in contracten en financierings-overeenkomsten, en moet de mogelijkheid van toetsing ingebouwd worden. Een reden waarom soms niet uit fouten uit het verleden geleerd wordt, is dat er doorgaans weinig gerapporteerd wordt over falende samenwerking. Die stellingen van Line werden verder uitgewerkt door E. Häkli, de vorige succesvolle directeur van de Finse Nationale Bibliotheek, in zijn fameuze vier musts voor samenwerking:

1. gemeenschappelijke wil
 2. gemeenschappelijke en eenvoudig geformuleerde doelstellingen
 3. werkzame organisatievormen om barrières te nemen
 4. een agentschap voor efficiënte uitvoering
- België en Vlaanderen blijken geen modellen van goede bibliotheeksamenwerking. Andere landen doen dat vaak veel beter. Een poging van eind van de jaren zeventig om een Belgische tegenhanger te creëren van het Nederlandse PICA mislukte, ook al lag er een forse federale financiering klaar. Niet goed ging het met Elektron en UNICAT. Voorbeelden van gelukte samenwerking zijn er gelukkig ook: Bibnet, ANTILOPE, IMPALA en recenter de Vlaamse Erfgoedbibliotheek, al heeft die laatste nog een hele weg te gaan.

Tweede spreker was **Saskia Scheltjens**, oud- of ex-kunstbibliothecaris van het PMMK (Oostende) en het Rijksmuseum Amsterdam. Zij gaf een beknopt overzicht van collectievorming en -beleid van kunstbibliotheken. Historisch gezien werden bibliotheken vaak gevormd door connaisseurs en bibliofielen. In de jaren vijftig en zestig groeide een meer technisch collectievormingsprofiel, waar de laatste decennia de nadruk meer kwam te liggen op een integrale aanpak. In Vlaanderen blijkt de term ‘kunstbibliotheek’ nog maar sinds 11 jaar in gebruik. Dit type bibliotheek wordt vooral gekenmerkt door heterogeniteit, op alle vlakken: financiering, collectie, gebruikers, leveranciers. Het collectiebeleid bleef tot hiertoe hoofdzakelijk impliciet; slechts een handvol bibliotheken communiceerde er publiekelijk over. Bij collectiebeleidsplanning dienen verschillende fasen te worden doorlopen: inventarisatie, afspraken maken, implementeren, evalueren, bijsturen – en dient een aantal vaste onderdelen voor te komen. Belangrijk is ook het integreren van dit plan in het gehele beleid van de overkoepelende instelling.

Michiel Nijhoff sprak als derde, voornamelijk over de Nederlandse situatie, vanuit zijn brede ervaring als, onder meer, voormalig bibliothecaris in het Museum Boymans-Van Beuningen in Rotterdam en hoofd bibliotheek en collectieregistratie bij de Stedelijke Bibliotheek Amsterdam. Het vanuit Vlaanderen vaak geprojecteerde beeld van het groenere gras in de Nederlandse bibliotheekwereld nuanceerde hij enigszins, ook al is er in Nederland een langere traditie van bibliotheeksamenwerking en collectieoverleg dan in Vlaanderen. Toch biedt de relatief beperkte overlap binnen het veld van kunstbibliotheekcollecties nog geen garantie

dat ook alle belangrijke boeken aanwezig zijn in een van de bibliotheken. Kwantitatieve analyse is belangrijk – meten is weten – maar er moet toch ook op titelniveau (kwalitatief) gekeken worden of de totale collectie wel volledig is. De rode draad doorheen Nijhoffs presentatie was tot slot het belang van een goede *embedding* van de bibliotheek in de grotere instelling waar ze deel van uitmaakt.

Na deze inleiding vormde een vooraf rondgestuurde vragenlijst de leidraad voor de eigenlijke workshop, waarin de deelnemers naar hun eigen ervaringen met collectiebeleidsplanning en samenwerking gevraagd werd. De vragen betroffen het bestaan en de implementatie van een collectiebeleidsplan, de kwestie van financiering, het al dan niet aanbieden van e-info en welke problemen zich daarbij stellen en de eigenlijke samenwerkingsvormen tussen bibliotheken.

Collectiebeleidsplan

Slechts een handvol bibliotheken beschikte daadwerkelijk over een collectiebeleidsplan, dat evenwel niet altijd een implementatie en verdere inbedding kreeg in het overkoepelende beleidsplan van de instelling. De deelnemers en sprekers kwamen tot de conclusie dat een dergelijk collectiebeleidsplan verschillende doeleinden dient en dat

het bijgevolg al naargelang de situatie een eigen vertaling of hertaling moet krijgen. Voor de bibliothecaris zelf is het nuttig om eens op papier te zetten hoe hij of zij zijn of haar collectie ziet, en hoe hij of zij deze ziet evolueren in de toekomst. Onder welke vorm of met welke graad van detail is in dat geval niet belangrijk. Naar overheden toe en om de ruimere instelling te overtuigen van belang van de bibliotheek en haar collectie, is het vooral van belang strategisch te zijn en het soort toon aan te slaan dat deze overheid zal overtuigen. In deze versie van het collectiebeleidsplan is het vaak beter om beknopt en to the point te zijn, aan te sluiten bij hot topics en ook meetbare cijfers te integreren. Een eenvoudige en meer visuele dan tekstuele presentatie van de resultaten en toekomstplannen kan ook soms beter werken. Hoe dan ook zouden bibliothecarissen en directies elkaar veel meer als medestanders moeten beschouwen in het gemeenschappelijke doel om een zo goed mogelijke instelling uit te bouwen.

Financiering

De financiering en mogelijkheden tot aankoop dan wel ruil van bibliotheken bleken erg wisselend en vaak voor een groot deel afhankelijk van de assertiviteit van de bibliothecaris en de goodwill van soms wispelturige museum- of schooldirecties. Opnieuw werd het belang van communiceren,

De deelnemers wisselden eigen ervaringen met collectiebeleidsplanning en samenwerking uit.

strategisch denken en de occasionele 'boekhoudkundige truc' benadrukt. Door het ruilverkeer – dat vanuit een ander budget werkt – verder uit te bouwen, kan de bibliothecaris sterker argumenteren dat er ook voor aankoop hogere budgetten nodig zijn.

Ook een meer precieze financiële waarde vasthangen aan het eigenlijke boekenbezit kan helpen om het beleid te overtuigen. De investering in aankoop van boeken en tijdschriften wordt dan niet enkel als een 'verliespost' voorgesteld. Boeken die bijvoorbeeld snel uit druk geraken maar die de bibliothecaris toch nog heeft kunnen verwerven, stijgen zo goed als meteen in waarde. De keerzijde is hier dat directies op basis van dergelijke waardeschattingen natuurlijk niet in de verleiding mogen gebracht worden om de bibliotheekcollectie dan maar te verkopen.

E-info

E-info is een kwestie waar de meeste bibliotheken mee bezig zijn. Kleinere bibliotheken kunnen de dure abonnementen, vaak in pakketten, soms gewoonweg niet betalen. E-packages, met tijdschriften die de bibliotheek soms niet wenst, staan ook haaks op het idee van een eigen weloverwogen collectieprofiel. Waar voor e-books al een 'pick & choose' systeem bestaat, is dit voorlopig nog niet het geval voor e-tijdschriften. Bij e-abonnementen op tijdschriften stelt zich ook de vraag naar archivering van deze informatie. Een e-abonnement betaalt een toegang en geen bezit. Waar een hogeschoolbibliotheek resoluut de kaart kan trekken van e-info, om studenten zo goedkoop en democratisch mogelijk toegang te geven tot zoveel mogelijk kennis, ligt dit voor bibliotheken met een bewaarfunctie anders. Gedrukte exemplaren daarentegen blijven in het bibliotheekbezit, ook na stopzetting van het abonnement. Sommige E-abonnementen verzekeren nog wel een langdurige toegang tot het e-archief van de jaargangen waarvoor abonnementsgeld betaald werd, maar naar langetermijnbewaring is dit systeem toch niet ideaal.

Samenwerking

Samenwerkingen blijken in de praktijk vaak erg moeilijk. Uit een aantal samenwerkingsverbanden – de Antwerpse provinciale musea, de Antwerpse stedelijke instellingen, de Vlaamse Kunstcollectie – wordt vooral de les getrokken dat de samenwerkende partijen het vooraf goed eens moeten zijn over de ambities en bedoelingen van de samenwerking. Daarnaast is een belangrijk principe dat de bibliotheken die in een samenwerkingsverband stappen, de garantie moeten kunnen krijgen om hun eigenheid te bewaren. Tegelijk moeten bibliotheken de kansen aangrijpen die het nieuwe Erfgoeddecreet biedt, inzetten op hun collectiebeleidsplannen en deze waar mogelijk op elkaar afstemmen. Samenwerking hoeft niet altijd grootschalig of allesomvattend te zijn en kan soms vanuit kleine, praktische noden groeien.

Wrap-up

Na twee uur discussie met deelnemers en sprekers zorgde Saskia Scheltjens voor een samenvatting van een aantal krachtlijnen, te beginnen met de aanbeveling aan kunstbibliothecarissen om vooral het plezier in hun werk niet te verliezen. Aan de hand van de uitdagingen voor de kunstbibliotheek, geformuleerd door de Britse CEO van de Collecti- ons Trust, Nick Poole, zette Scheltjens een aantal krachtlijnen uit. Nadien gaf ze een korte samenvatting van de belangrijkste zaken die werden gezegd in de workshop: het gaat bij kunstbibliotheken om hybride organisaties, waarvan veel flexibiliteit verwacht wordt en die vaak heterogene collecties beheren. Zich goed documenteren via alle beschikbare kanalen is van belang voor de kunstbibliothecaris, maar een soort *Fingerspitzengefühl* blijft even noodzakelijk voor een goed collectiebeleid. De workshop mondde uit in een pleidooi voor een genetwerkt en strategisch collectiebeleid, waarbij in eerste instantie beknopt moet worden vastgelegd wat de zwaartepunten en meerwaarde van de collectie zijn. Assertiviteit, het maken van goede kosten-batenanalyses en het integreren van cijfermateriaal zijn onmisbaar om een collectiebeleidsplan aanvaard te krijgen binnen de instelling.

Tot slot benadrukten de organisatoren van de workshop dat deze samenkomst allermindst een eindpunt is. Veel kwesties konden slechts zijdelings aangeraakt worden en vragen dus om een verdere uitdieping. De verschillende types van samenwerking en graden van engagement tussen kunstbibliotheken zijn niet uitgebreid aan bod gekomen, wat stof kan leveren voor een volgende workshop, dan wel een uitgebreider artikel of themanummer in *Bibliotheek- & archiefgids*. De deelnemers worden aangemoedigd om ook in de toekomst over hun eigen ervaringen met collectiebeleid en samenwerking te blijven communiceren, zodat de leden van de Vlaamse kunstbibliotheekcommunity van elkaar kunnen leren.

De powerpointpresentaties van de drie keynotesprekers kunt u bekijken op de VBAD-website.
<http://www.vbad.be/node/4950>

*Ellen Van Impe, Centrum Vlaamse Architectuurarchieven
 (Foto's: Francis Vlieghe)*

